

JULIA CZAPLA

HENRYK BUKOWSKI I JEGO DAR W 130. ROCZNICĘ OFIAROWANIA

W grudniu 1888 r. przyjechał ze Sztokholmu do krakowskiej Akademii Umiejętności niezwykle cenny dar. Ponad sześćset książek z zakresu historii cywilizacji miało wzbogacić księgozbiór Komisji Historii Sztuki AU. Przekazał je Henryk Bukowski, bibliofil i antykwariusz, który po powstaniu styczniowym osiadł w Szwecji. Na miejscu, w Krakowie, opracowano katalog tego daru¹ (ryc. 1), który następczyni biblioteki AU, Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, postanowiła przypomnieć w 130. rocznicę jego przekazania.

Henryk Bukowski urodził się w 1839 r. w majątku Kaukle na Litwie². W latach pięćdziesiątych studiował prawo na moskiewskim uniwersytecie. W końcu dekady powrócił do rodzinnego majątku, gdzie zastał go wybuch powstania styczniowego. Bukowski szybko się zaciągnął i walczył w oddziale Bolesława Dłuskiego-Jabłonowskiego. Po klęsce powstania musiał emigrować. Wyjechał do Rygi, skąd – przez Kopenhagę – udał się w 1864 r. do Szwecji. Po różnych perypetiach osiadł w Sztokholmie. Tam znalazł zatrudnienie w antykwariacie Christiana Hammera i zajął się studiowaniem dostępnych w Szwecji poloników. W 1870 r., dzięki pożyczce od królowej wdowy Józefiny Szwedzkiej i środkom z likwidacji litewskiego majątku, założył własną firmę³. Wkrótce zyskał renomę wybitnego fachowca i jego antykwariat stał się jednym z najpopularniejszych w Szwecji. Zarobiony majątek Bukowski przeznaczał na wspieranie polskiej kultury i nauki. Jego sklep pełnił rolę nieoficjalnej stacji naukowej⁴, a Muzeum Polskie w Rapperswilu nie upadło po

¹ H. Bukowski, *Catalogus librorum quos ex urbe Holmia Academiae Litterarum Cracoviensi dono misit H. Bukowski*, Kraków 1889.

² Pierwszy biogram Bukowskiego ukazał się wkrótce po jego śmierci. Zob. H. Gierszyński, *Henryk Bukowski. Wspomnienie pośmiertne*, Paryż 1900.

³ A. Lewak, *Bukowski Henryk* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, s. 120–121.

⁴ Zob. S. Żeromski, *Henryk Bukowski* [w:] *idem, Elegie i inne pisma literackie i społeczne*, Warszawa 1928, s. 55.

śmierci Władysława Platera między innymi dzięki zaangażowaniu Bukowskiego⁵. Sztokholmski antykwariusz był zresztą jednym z założycieli tego muzeum i tam trafiła niebagatelna część jego zbiorów⁶. Bukowski zmarł w 1900 r., pozostawiając po sobie słynną firmę i niezwykle skromny prywatny majątek. Jeszcze za życia przekazał bowiem większość zakupionych zabytków do różnych instytucji kulturalnych, a około miliona koron rozdał na fundusze stypendialne oraz darowizny⁷. Wkrótce po śmierci Bukowskiego jego córka Maria sprzedała bankierowi Alfredowi Bergowi antykwariat wraz z prawem do używania nazwiska ojca w nazwie firmy⁸. Firma Bukowskis działa do dziś jako jeden z największych skandynawskich domów aukcyjnych.

Jak wspominałam już wcześniej, działalność ofiarodawcza Bukowskiego obejmowała wsparcie różnorodnych polskich i polonijnych instytucji kulturalnych. Opieką otaczał m.in. biblioteki i muzea znajdujące się na terytorium dawnej Rzeczypospolitej. Wiele dzieł zakupionych przez niego w Szwecji trafiło do Krakowa, ówczesnego centrum kulturalnego życia Polaków. Wśród obdarowanych przez niego instytucji znalazła się Akademia Umiejętności, z którą Bukowski był silnie związany jako członek Komisji Historii Sztuki⁹.

W grudniu 1888 r. do Krakowa przyjechały pierwsze skrzynie książek ofiarowanych przez sztokholmskiego bibliofila. W towarzyszącym przesyłce liście Bukowski określa przeznaczenie swojego daru:

Pragnąlbym i o to proszę JW Pana Prezesa, aby zbiór mój pomieszczonym był w ten sposób, aby korzystać z niego mogli członkowie Komisji Historii Sztuki przy poszukiwaniach swych naukowych. Dobrze by więc było, aby specjalne słowniki, encyklopedie, podręczniki do sztuki i artystycznego przemysłu i wszystkie dzieła, które z natury swej nie nadają się do czytania długo, ale do których się zagląda w razie potrzeby – znalazły się w osobnej szafie, choćby poza biblioteką i wypożyczane poza Akademię nie były.

Aby z ofiarowanego księgozbioru dla badaczy przystęp był ułatwiony a odnalezienie dzieła łatwiejsze, upraszam katalog moim kosztem kazać wydrukować w stu pięćdziesięciu egzemplarzach, z których pięćdziesiąt egzemplarzy mnie przysłać dla przyjaciół i rodziny.

Proszę nareszcie, aby moje imię nie było wymienione póki żyję i ani w sprawozdaniu, ani po dziełkach nie figurowało¹⁰.

Do Krakowa przyjechała kolekcja tematyczna, jedna z najcenniejszych, co podkreślono już w sprawozdaniu Akademii za 1888 r. Opisano w nim dar „Rodaka naszego, przebywającego od lat 25 w Szwecji, który, dopóki żyje, wymienionym

⁵ H. Gierszyński, *Henryk Bukowski...*, s. 4–5.

⁶ A. Świdorska, *Bukowski Henryk* [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 100.

⁷ H. Gierszyński, *Henryk Bukowski...*, s. 4–5.

⁸ M. Haykowski, *Stockholm – Bukowski*, „Polonia” 2/2002 [online, 13.08.2018] polskieslady.se/stockholm_bukowski.html

⁹ „Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie” R. 1888, s. 61.

¹⁰ Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, Akademia Umiejętności, Korespondencja Sekretarza Generalnego (dalej: AU KSG), 223/1888. List Bukowskiego do Prezesa Akademii z 15 XII 1888 r.

być nie chce”¹¹, zwracając przy tym uwagę, że „Akademia nigdy zapewne nie byłaby w możności nabycia za własne pieniądze rzeczy tak drogich i zbytkowych”¹². Faktycznie, większość dzieł ofiarowanych AU przez Bukowskiego stanowią wydania luksusowe, bibliofilskie, bogato ilustrowane.

Wszystkie przekazane dzieła traktują o szeroko pojętej historii kultury europejskiej. Są to przede wszystkim traktaty, wydawnictwa słownikowe i katalogi z zakresu historii sztuki i rzemiosła, archeologii, bibliologii i nauk pomocniczych historii. Są to głównie dzieła szwedzkie i francuskie. Mniejszą grupę stanowią teksty niemieckie, łacińskie i angielskie. Osiemnaście dzieł jest w języku polskim, a pojedyncze druki są po rosyjsku, włosku, portugalsku, hiszpańsku i holendersku (tab. 1). Prawie jedną czwartą tego daru stanowią druki nowożytny, wydane przed 1800 r.¹³

Tabela 1. Dzieła z daru H. Bukowskiego wg języków

Szwedzki	244
Francuski	186
Niemiecki	80
Łaciński	57
Angielski	55
Polski	18
Rosyjski	6
Włoski	2
Portugalski	2
Hiszpański	1
Holenderski	1

Liczne tomy współczesne mają charakterystyczne, tłoczone złotem, XIX-wieczne oprawy, wykonywane przez sztokholmskich introligatorów, stare druki natomiast generalnie mają dość dobrze zachowane oryginalne oprawy. Wszystkie książki z tej kolekcji opatrzone zostały sztychowanym przez Roberta Ludwiga Haglunda ekslibrisem, przedstawiającym Minierwę wśród amorków trzymających atrybuty sztuk pięknych (ryc. 2).

Korespondując z sekretarzem, Bukowski starał się szczegółowo ustalić, jak Akademia ma się zająć jego darem. Już w swoim towarzyszącym kolekcji liście z grudnia 1888 r. pisał, że spodziewa się, iż Akademia wyda drukiem katalog tej kolekcji¹⁴. Mimo początkowych zastrzeżeń anonimowości w trakcie prac nad opisaniem daru

¹¹ „Rocznik Zarządu AU”, R. 1888, s. 30.

¹² Ibidem, s. 106.

¹³ O części nowożytnej daru Bukowskiego zob. J. Czaplak, *Z Petersburga, Mediolanu, Sztokholmu... Krakowskiej Akademii Umiejętności wysyłamy w darze. Wkład emigrantów l. 70.–80. XIX w. w rozwój kolekcji starych druków Akademii Umiejętności* (w redakcji).

¹⁴ AU KSG 223/1888. List Bukowskiego do Prezesa Akademii z 15 XII 1888 r.

udało się przekonać Bukowskiego, że warto, by jego nazwisko zostało uwiecznione w katalogu¹⁵.

Publikacja pod tytułem *Catalogus librorum quos ex urbe Holmia Academiae Litterarum Cracoviensi dono misit H. Bukowski* została opracowana przez ówczesnych bibliotekarzy Akademii przy wsparciu translatorskim, redaktorskim i finansowym Bukowskiego¹⁶. Na 27 stronach katalogu wymieniono w porządku zasadniczo alfabetycznym 652 nowożytnie i XIX-wieczne książki i czasopisma, ofiarowane Komisji Historii Sztuki AU. Hasła katalogu są skrótowe, zawierają tylko podstawowe dane bibliograficzne. Tytuły szwedzkie dodatkowo opatrzone są krótkim tłumaczeniem na polski. Jedynie niektóre dzieła opisano bardziej szczegółowo, dodając francuskie uwagi o wartości bibliofilskiej: nakładzie, ilustracjach bądź walorach intrologatorskich. Główny katalog obejmuje dwa spisy alfabetyczne, odzwierciedlające dwie transze, w których książki napłynęły do Krakowa. Wydzielono z niego katalogi wystaw przemysłowych (poz. 540–547), katalogi kolekcji prywatnych (poz. 548–562), dzieła z zakresu jubilerstwa (poz. 563–569) oraz publikacje towarzystw naukowych i muzeów (poz. 570–591). Na końcu dodano spis sześćdziesięciu jeden „Książek nadesłanych po rozpoczęciu druku katalogu” (poz. 592–652).

Wydany w zaledwie 150 egzemplarzach katalog jest niezwykle rzadką pozycją w polskich bibliotekach. Z tego powodu, Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie postanowiła w lutym 2018 r. zdigitalizować go i udostępnić szerszemu gronu odbiorców¹⁷.

¹⁵ AU KSG 64/1889. List Bukowskiego do Prezesa Akademii z 4 IX 1889 r.

¹⁶ Ibidem. Listy Bukowskiego do Prezesa Akademii z 4 IX 1889 r. i 27 X 1889 r.

¹⁷ Wersja elektroniczna jest dostępna na stronie Biblioteki: biblioteka.pau.krakow.pl/pliki/Bukowski-katalog.pdf